

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۴ تابستان ۱۳۸۸

بررسی رابطه‌ی بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی

دکتر سیدداوود حسینی‌نسب - استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه تبریز
دکتر تورج هاشمی نصرت‌آباد - استادیار گروه روانشناسی دانشگاه تبریز
سکینه فتوحی بناب - کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی (نویسنده رابط)

چکیده

در راستای بررسی رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی تعداد ۱۲۰ زوج (۲۴۰ نفر) از میان زوجین ناسازگار مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده یا مراکز و کلینیک‌های مشاوره شهر تبریز انتخاب شدند و مقیاس‌های جهت‌گیری مذهبی آلپورت و سازگاری زناشویی دو عضوی اسپانیر را پاسخ دادند. داده‌های بدست آمده با استفاده از روش تحلیل رگرسیون گام به گام مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تحلیل نتایج نشان داد که جهت‌گیری مذهبی درونی، پیش‌بینی‌کننده‌ی معنی‌داری برای متغیر سازگاری زناشویی می‌باشد. با توجه به نتایج به دست آمده، امکان بهره‌برداری عملی از یافته‌های این پژوهش در عرصه‌های مداخلات خانوادگی وجود دارد.

واژگان کلیدی: جهت‌گیری مذهبی، سازگاری زناشویی.

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

در ازدواج، سازگاری زناشویی^۱ و رضایت از آن امر مهمی به شمار می‌آید. سازگاری زناشویی وضعیتی است که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس ناشی از خوشبختی و رضایت از همدیگر دارند (سین‌ها^۲ و ماکرچک^۳، ۱۹۹۰)، توافق زیادی با یکدیگر داشته، از نوع و سطح روابطشان راضی‌اند، از نوع و کیفیت گذران اوقات فراغت رضایت دارند و در زمینه‌ی وقت و مسایل مالی مدیریت خوبی اعمال می‌کنند (گریف^۴ و همکاران، ۲۰۰۱). پژوهش‌های مختلف نیز بیانگر آن است که سازگاری زناشویی بر بسیاری از ابعاد زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها تأثیر می‌گذارد، سنگ زیربنای عملکرد خوب خانواده است و نقش والدینی را تسهیل می‌کند (مکی^۵ و آبرین^۶، ۱۹۹۸)، عمر زن و شوهر را طولانی کرده (ناکونزی^۷ و راجرز^۸، ۱۹۹۵) باعث افزایش سلامتی (دمو^۹، ۱۹۹۶)، توسعه‌ی اقتصادی (داگلاس^{۱۰}، ۱۹۹۵) و رضایت بیشتر از زندگی (ناک^{۱۱}، ۱۹۹۵) می‌شود.

عوامل (اجتماعی، اقتصادی، شخصی، شناختی، مذهبی و ...) فراوانی وجود دارند که در رضایت و سازگاری زناشویی زوجها دخیل بوده و آن را تهدید می‌کنند و در این میان تدین و تقیدات مذهبی یکی از ارکان زندگی سعادت‌مندانه است و رضایت و سازگاری زناشویی را افزایش می‌دهد. تحقیقات (الیسن، ۱۹۹۴؛ آدلر و کامل، ۱۹۹۵؛ به نقل از مختاری و همکاران، ۱۳۸۰) نشان داده است که مذهب به معنای وسیع کلمه می‌تواند آثار بحران‌های شدید زندگی را تعدیل کند و اعتقادات معنوی یک موضوع جالب برای مبارزه با مشکلات می‌باشد.

براساس نظریه‌ی آلپورت^{۱۲} (۱۹۶۷) منظور از جهت‌گیری مذهبی^{۱۳}، گرایش به انجام

1- Marital Adjusment

3- Mukerjee

5- Mackey

7- Nakonezny

9- Demo

11- Nock

13- Religious orientation

2- Sinha

4- Greef

6- OBrien

8- Rodgers

10- Douglass

12- Allport

اعمال و تفکرات مذهبی است. نوع جهت‌گیری مذهبی در افراد درونی و بیرونی می‌باشد. مذهب درونی، مذهبی فراگیر و دارای اصول سازمان یافته و درونی شده است، در حالی که مذهب بیرونی امری خارجی و ابزاری است که برای ارضای نیازهای فردی از قبیل مقام و امنیت مورد استفاده قرار می‌گیرد. منظور آلپورت از جهت‌گیری مذهبی درونی عبارت از یک تعهد انگیزشی فراگیر که غایت و هدف است نه وسیله‌ای برای دستیابی به اهداف فردی. به عبارت دیگر جهت‌گیری مذهبی را می‌توان معادل دین‌ورزی یا دینداری گرفت (آذربایجانی، ۱۳۸۲). تحقیقات (کرنباخ^۱ و شیفیلد^۲؛ کوئینگ^۳ و کوال^۴ و ماتون^۵ و پالر^۶ و پندلتون^۷؛ هانس برگر^۸، به نقل از جمالی، ۱۳۸۱) نشان داده است که مذهب دارای یک ارتباط مثبت با احساس رضایت و سازگاری زناشویی است و افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی به دین و دینداری به یک عامل اصلی برای احساس معنا در زندگی رسیده‌اند. در تحقیقی که بر روی زوج‌هایی که به طور متوسط ۹ سال از ازدواج آنان می‌گذشت انجام شد، ملاحظه گردید، زوج‌هایی که به مراسم مذهبی در روزهای تعطیل مقید هستند دارای رضایت زناشویی بیشتری می‌باشند (فیس^۹ و تامکو^{۱۰}، ۲۰۰۱). در تحقیق دیگری، نشان داده شد که مذهب تأثیر مثبتی در روابط زناشویی داشته ولی با این حال این تأثیر در سال اول زندگی اندک بوده، میزان این تأثیر در سال‌های بعدی بیشتر شده است (سولیوان^{۱۱}، ۲۰۰۱). تحقیق مارش^{۱۲} و دالاس^{۱۳} (۲۰۰۱) نیز نشان داد که اعتقادات و باورهای مذهبی اثر بالقوه‌ای بر روی کنترل خشم در وقایع استرس‌زای زندگی و تعارضات و ناسازگاری‌های خانوادگی دارد و ارتباط با خدا فاصله‌ای را که بین زوجین وجود دارد پر می‌کند و در نتیجه ارتباطی بین روابط زناشویی و ارتباط با خدا وجود دارد. در زوج‌های مذهبی، قلمرو معنویات

1- Cranbaugh
 3- Koening
 5- Maton
 7- Pendeltone
 9- Fies
 11- Sullivan
 13- Dallos

2- Sheffield
 4- Kvale
 6- Paler
 8- Hansberger
 10- Tomcho
 12- Marsh

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
- ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

نظام‌های بیولوژیکی و روانشناختی و سایر قلمروهای بین فردی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در یک پژوهش کیفی که با استفاده از مصاحبه با ساختار بر روی همسران مذهبی به منظور اثر دعا و نیایش بر روی روابط زناشویی در هنگام خشونت انجام شد، نشان داده شد که نیایش و دعا در حین خشونت تأثیر مشخص و قابل توجهی بر روابط همسران دارد و حل مشکل را تسریع می‌کند (باتلر^۱ و همکاران، ۱۹۹۹). تحقیق دانش (۱۳۸۲) نیز نشان داد که جهت‌گیری مذهبی با سازگاری زناشویی رابطه‌ی مثبت دارد و در این رابطه جهت‌گیری مذهبی درونی بیشتر از جهت‌گیری مذهبی بیرونی با سازگاری زناشویی رابطه دارد. با توجه به اهمیت مذهب در زندگی زناشویی هدف اصلی پژوهش حاضر پاسخ دادن به این سوال است که آیا بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه وجود دارد؟ و آیا جهت‌گیری مذهبی درونی بیش از جهت‌گیری مذهبی بیرونی با سازگاری زناشویی رابطه دارد؟

روش

جامعه و نمونه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این پژوهش را زوجین ناسازگار مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده یا مراکز و کلینیک‌های مشاوره شهر تبریز تشکیل می‌داد که با استفاده از روش نمونه‌برداری در دسترس ۱۲۰ زوج (۲۴۰ نفر) به عنوان نمونه انتخاب و مورد آزمون قرار گرفتند.

بزارهای اندازه‌گیری

ابزار و مقیاس‌های به کار رفته در این پژوهش عبارتند از:

مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت: آلپورت وراس در سال ۱۹۵۰ این مقیاس را برای سنجش جهت‌گیری‌های درونی و بیرونی مذهب تهیه کردند. در مطالعات اولیه‌ای که بر

1- Buttler

این مبنا صورت گرفت، مشاهده گردید که همبستگی جهت‌گیری برونی با درونی ۲۱/۰ است (آلیپورت وراس، ۱۹۶۷). این آزمون در سال ۱۳۷۸ ترجمه و هنجاریابی شده است. همسانی درونی آن با استفاده از ضریب آلفای کرانباخ، ۰/۷۱ و پایایی بازآزمایی آن ۰/۷۴ بدست آمده است (مختاری، ۱۳۷۹). در این مقیاس ۲۱ سوالی عبارات ۱ تا ۱۲ برای سنجش جهت‌گیری برونی مذهب و عبارات ۱۳ تا ۲۱ جهت‌گیری درونی مذهب را می‌سنجد و براساس طیف لیکرت نمره‌گذاری می‌شود.

مقیاس سازگاری زناشویی دو عضوی اسپانیس (D.A.S): این مقیاس توسط اسپانیس^۲ (۱۹۸۶) به منظور سنجش سازگاری بین زن و شوهر به کار می‌رود. قصد این مقیاس سنجش میزان سازگاری در میان ساختارهای دو نفره می‌باشد. این مقیاس یک ابزار ۳۲ سوالی برای ارزیابی کیفیت رابطه زناشویی می‌باشد که برای چند هدف ساخته شده است. می‌توان با بدست آوردن کل نمرات، از این ابزار برای اندازه‌گیری سازگاری کلی در رابطه زوجین استفاده کرد. تحلیل عامل نشان می‌دهد که این مقیاس چهار بعد را می‌سنجد که بدین قرارند: رضایت دو نفری، همبستگی دو نفری، توافق دو نفری و ابراز محبت (ثنایی، ۱۳۷۹). اسپانیس (۱۹۸۶) پایایی این ابزار را در کل نمرات ۰/۹۶ برآورد کرده است. پایایی کل مقیاس با آلفای کرانباخ ۰/۹۶ از همسانی درونی قابل توجهی برخوردار است. همسانی درونی خرده مقیاس‌ها بین خوب تا عالی است: رضایت دو نفری=۰/۹۴، همبستگی دو نفری=۰/۸۱، توافق دو نفری=۰/۹۰ و ابراز محبت=۰/۷۳ (ثنایی، ۱۳۷۹). این مقیاس در سال ۱۳۷۴ توسط آموزگار و حسین‌نژاد ترجمه و اجرا در ایران هنجاریابی شده است. ضریب همبستگی بین نمرات زنان و شوهران طی دوبار اجرا در کل نمرات ۰/۸۶ مقیاس فرعی اول ۰/۶۸ و مقیاس فرعی دوم ۰/۷۵ مقیاس فرعی سوم ۰/۷۱ و مقیاس فرعی چهارم ۰/۶۱ بدست آمده است (حسین‌نژاد، ۱۳۷۴).

1- Dyadic Adjustment Scale (D.A.S)

2- Spanier

- فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
 سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

یافته‌ها

ویژگی‌های آماری (توصیفی) متغیرهای مورد بررسی و روابط بین متغیرها (ماتریس همبستگی) در جداول ۱ و ۲ به شرح زیر ارائه شده‌اند:

جدول شماره ۱ (۱) شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

N	انحراف استاندارد	میانگین	شاخص
			متغیر
۲۴۰	۲۵/۵۰	۱۰۴/۲۸	سازگاری زناشویی
۲۴۰	۵/۸۰	۳۴/۲۵	جهت‌گیری مذهبی درونی
۲۴۰	۶/۱۴	۳۰/۵۱	جهت‌گیری مذهبی بیرونی

جدول شماره ۲ (۲) ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

N	شاخص		متغیر
	جهت‌گیری مذهبی بیرونی	جهت‌گیری مذهبی درونی	
۲۴۰	$r=0/18$ $P<0/01$	$r=0/36$ $P<0/001$	سازگاری زناشویی
۲۴۰	$r=0/37$ $P<0/001$	-	جهت‌گیری مذهبی درونی

همانگونه که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود همبستگی بین سازگاری زناشویی و جهت‌گیری مذهبی درونی برابر با $r=0/36$ در سطح $P<0/01$ معنی‌دار است. علاوه بر این ضریب همبستگی بین سازگاری زناشویی و جهت‌گیری مذهبی بیرونی برابر با $r=0/18$ در سطح $P<0/05$ نیز معنی‌دار است. با توجه به معنی‌داری روابط بین سازگاری زناشویی و جهت‌گیری‌های مذهبی درونی و بیرونی، ضروری است معین شود که از بین این دو متغیر (جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی) کدام‌یک سهم بیشتری

در پیش‌بینی تغییرات سازگاری زناشویی دارد. لذا جهت مشخص کردن سهم هر کدام از متغیرهای پیش‌بینی در تبیین متغیر وابسته از تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شد.

جدول شماره ۳) تحلیل رگرسیون گام به گام سازگاری زناشویی بر متغیرهای جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی

شاخص متغیر	ضریب همبستگی R	ضریب پیش‌بینی R ²	خطای استاندارد	F	درجه آزادی بین گروهی	درجه آزادی درون گروهی	سطح معنی‌داری
جهت‌گیری مذهبی درونی	۰/۳۶۵	۰/۱۳۳	۲۳/۸۴	۱۸/۲	۲	۲۳۷	۰/۰۰۱

همانگونه که مندرجات جدول ۳ نشان می‌دهد در نخستین تحلیل برای تبیین واریانس متغیر وابسته (سازگاری زناشویی)، تنها متغیر جهت‌گیری مذهبی درونی وارد معادله رگرسیون شده است. لذا با احتیاط می‌توان نتیجه‌گیری کرد که متغیر جهت‌گیری مذهبی درونی توانسته است تغییرات سازگاری زناشویی را به طور معنی‌دار پیش‌بینی کند و متغیر جهت‌گیری مذهبی درونی قادر است ۱۳ درصد از تغییرات سازگاری زناشویی را بطور معنی‌دار پیش‌بینی کند و در این میان جهت‌گیری مذهبی بیرونی نتوانسته است در پیش‌بینی سازگاری زناشویی سهم معنی‌دار داشته باشد. برای تحلیل بیشتر و دقیق‌تر سهم متغیرهای پیش‌بین (جهت‌گیری مذهبی درونی - بیرونی) از روش تحلیل واریانس بهره گرفتیم که نتایج این تحلیل در جدول ۴ و ۵ درج شده است.

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
 ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

جدول شماره ۴) تحلیل واریانس رگرسیون سازگاری زناشویی بر متغیر جهت‌گیری مذهبی درونی

منابع تغییر	شاخص	مجموع مجذورات	درجه‌ی آزادی	میانگین مجذورات	F	P سطح معنی‌داری
رگرسیون سازگاری زناشویی بطرف جهت‌گیری مذهبی درونی		۲۰۷۰۸/۲	۲	۱۰۳۵۴/۱	۱۸/۲	۰/۰۰۱
باقی مانده		۱۳۴۷۹۸/۹	۲۳۷	۵۶۸/۷۷		
کل		۱۵۵۵۰۷/۱۶	۲۳۹			

نتایج این تحلیل نشان می‌دهد که رگرسیون نمرات سازگاری زناشویی بطرف میانگین جهت‌گیری مذهبی درونی در سطح $P < 0/05$ معنی‌دار است، زیرا که F محاسبه شده (۱۸/۲) در سطح $P < 0/05$ معنی‌دار است. معنی‌داری مقدار F نشان می‌دهد که در بین متغیرهای پیش‌بین (جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی) تنها جهت‌گیری مذهبی درونی، قادر است تغییرات سازگاری زناشویی را به طور معنی‌دار پیش‌بینی کند. علاوه بر این، بررسی ضرایب بتا (B) نیز در تکمیل تحلیل‌های مذکور روشن‌گر خواهد بود.

جدول شماره ۵) تحلیل ضرایب بتای متغیرهای پیش‌بین

متغیر	شاخص ضریب بتا	t	سطح معنی‌داری	همبستگی غیرتفکیکی	همبستگی نیمه‌تفکیکی	همبستگی تفکیکی
جهت‌گیری مذهبی درونی	۰/۳۳	۵/۱۹	۰/۰۰۱	۰/۳۶	۰/۳۲	۰/۳۱
جهت‌گیری مذهبی بیرونی	۰/۰۶	۰/۹۲	۰/۳۵	۰/۱۸	۰/۰۶	۰/۰۵

مندرجات جدول ۵ نشان می‌دهد که جهت‌گیری مذهبی درونی با ضریب بتای ۰/۳۳ قادر است تغییرات سازگاری زناشویی را به طور معنی‌دار پیش‌بینی کند زیرا مقدار t محاسبه شده (۵/۱۹) در سطح $P < ۰/۰۵$ معنی‌دار است. در صورتی که جهت‌گیری مذهبی بیرونی با ضریب بتای ۰/۰۶ قادر نیست تغییرات سازگاری زناشویی را به طور معنی‌دار پیش‌بینی کند، چرا که t محاسبه شده (۰/۹۲) در سطح $P < ۰/۰۵$ معنی‌دار نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه‌ی مثبت وجود دارد و با احتیاط می‌توان گفت که متغیر جهت‌گیری مذهبی درونی قادر است تغییرات سازگاری زناشویی را به طور معنی‌دار پیش‌بینی کند چرا که رگرسیون سازگاری زناشویی تنها به طرف میانگین جهت‌گیری مذهبی درونی معنی‌دار بوده و جهت‌گیری مذهبی درونی به تنهایی ۱۳ درصد از تغییرات سازگاری زناشویی را به طور معنی‌دار پیش‌بینی می‌کند و در این میان جهت‌گیری مذهبی بیرونی، سهم معنی‌دار ندارد. بنا به عقیده آلپورت (۱۹۶۷) افرادی که دارای جهت‌گیری مذهبی درونی هستند به تعالیم مذهبشان صادقانه اعتقاد دارند و اعمال مذهبی آنها از عقیده و علم باطنی آنها نشأت می‌گیرد. برعکس افرادی که جهت‌گیری مذهبی بیرونی دارند، برای کسب منافع شخصی رفتار مذهبی نشان می‌دهند. به عبارت دیگر در جهت‌گیری مذهبی بیرونی، مذهب در خدمت نیازها و عقده‌ها و وجوه ناسالم فرد است ولی مذهب درونی با فرد زندگی می‌کند و این طور نیست که او از این مذهب (درونی) استفاده کند. بنابراین زوجین با جهت‌گیری مذهبی درونی در هنگام اختلاف و ناسازگاری، با گذشتی زیبا، دلنشین و بجا همسر و افراد خانواده را مشمول عفو خود می‌سازند (فصلت / ۳۴)، سکوتی حکیمانه اختیار می‌کنند (مریم / ۱۰) یا با تفکر و تعمق راه‌حل بهتری را انتخاب کرده و در صورت ناسازگاری از کردار خود متاسف و محزون می‌شوند. بنابراین

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

به راحتی هر کدام گناه خود را بر گردن گرفته و در جهت سازگاری قدم برمی‌دارند. ناگفته پیداست چون در جهت‌گیری مذهبی درونی فرد جزء خدا چیزی را نمی‌بیند بنابراین با افزایش مذهب درونی، سازگاری زناشویی نیز افزایش می‌یابد و رفتار و کردار و گفتار فرد با همسرش از روی تفکر و ایمان درونی و در نتیجه برای رضایت از خداوند است (دانش، ۱۳۸۲). یافته‌های احمدی (۱۳۸۵) نیز بیانگر آن است که تقیدات مذهبی (درونی) در درجه‌ی اول به بهبود روابط و تقویت و تحکیم آن در بین زن و شوهر کمک می‌کند، وظایف والدینی را تسریع می‌کند، به والدین کمک می‌کند تا در زمینه‌ی روش‌های تربیت فرزند با هم توافق داشته باشند، ضمن این که روابط مناسبی با فرزندان خود برقرار نمایند و همچنین موجب می‌شود که زن و شوهر دیدگاه فلسفی و اهداف مشترکی را در زندگی دنبال کنند. در مرتبه‌ی بعد تقیدات مذهبی (درونی) به افراد کمک می‌کند تا اوقات فراغت آنها در پیش خانواده و به همراه خانواده باشد و برنامه‌ریزی مناسب در این زمینه داشته باشند. در درجه‌ی سوم تقیدات مذهبی (درونی) به افراد کمک می‌کند تا تفاوت در سلیقه‌های یکدیگر را بپذیرند و با آن سازگار شوند، روابط مناسبی با اقوام و دوستان داشته باشند و صله‌ی رحم را در برنامه زندگی خود جای دهند. در درجه چهارم بتوانند تعارضات بین خود و همسر را به خوبی حل کنند، برای درآمد و هزینه‌های خود برنامه‌ریزی کنند و بالاخره در درجه‌ی پنجم روابط جنسی متقابلاً رضایت‌بخشی داشته باشند. این یافته با نتایج پژوهش‌های کرنباخ و شیفیلد، کوئینگ و کوال و ماتون و پالر و پندلتون و هانس برگر (نقل از جمالی، ۱۳۸۱)، فیس و تامکو (۲۰۰۱)، سولیوان (۲۰۰۱)، مارش و دالاس (۲۰۰۱)، باتلر (۱۹۹۹)، احمدی، آشتیانی، نوایی نژاد (۱۳۸۴)، احمدی (۱۳۸۵)، دانش (۱۳۸۲) مینی بر اینکه جهت‌گیری مذهبی درونی با سازگاری زناشویی رابطه دارد، همسو می‌باشد. پژوهش حاضر مانند اکثر پژوهش‌هایی که در علوم رفتاری صورت می‌گیرد با محدودیت‌هایی همراه بود که شناخت آنها، جهت انجام پژوهش‌های بعدی و تلاش برای کاهش یا رفع این محدودیت‌ها، منطقی به نظر می‌رسد. در ضمن نتایج این پژوهش،

مواردی را روشن ساخت که توجه به آنها می‌تواند راه‌گشای پژوهش‌های جدید و سازنده آتی باشد. از جمله مهم‌ترین محدودیت‌هایی که محققین با آن روبه‌رو بودند، جلب همکاری و مشارکت زوجها در پاسخ‌دهی به پرسشنامه‌های پژوهش خصوصاً سوالات آزمون سازگاری زناشویی بود که در آن به برخی از جنبه‌های زندگی خصوصی زوجها اشاره می‌شد. همین موضوع باعث شد که روش نمونه‌برداری در دسترس برای پژوهش به کار رود. از طرف دیگر در پژوهش حاضر می‌توان به جای خالی سایر متغیرهای تأثیرگذار (اجتماعی، اقتصادی، شخصی، شناختی و ...) در سازگاری زناشویی اشاره کرد. به دلیل نقش عوامل متنوع در سازگاری زناشویی، ضروری است که در پژوهش‌های آتی نقش این عوامل نیز مطمح نظر قرار گیرد. علاوه بر این چنین به نظر می‌آید که جهت‌گیری مذهبی سهم ویژه در سازگاری زناشویی داشته و نمی‌توان وقوع این پدیده را تنها به جهت‌گیری مذهبی نسبت داد. با توجه به این مطلب می‌توان پیشنهاد داد که میزان اعتقادات دینی افراد فقط می‌تواند به عنوان یکی از ملاک‌های پیش‌بینی برای موفقیت در زندگی زناشویی مورد استفاده قرار گیرد. معیار تدین می‌تواند به عنوان یکی از معیارهای انتخاب همسر ترویج داده شود. تقویت جهت‌گیری مذهبی از نوع درونی تنها می‌تواند به عنوان روشی برای پیشگیری از ناسازگاری زناشویی مورد استفاده قرار گیرد.

تاریخ دریافت نسخه‌ی اولیه مقاله : ۸۷/۷/۳۰
تاریخ دریافت نسخه‌ی نهایی مقاله: ۸۷/۹/۴
تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۳/۲۰

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
  - ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸
-

References

منابع

- قرآن کریم.
- آذربایجانی، مسعود (۱۳۸۲). **تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام**، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- احمدی، خدابخش؛ فتحی‌آشتیانی، علی؛ نوابی‌نژاد، شکوه (۱۳۸۴). **بررسی عوامل زمینه‌ای - فردی و ارتباطی - دوجانبه‌ای موثر بر سازگاری زناشویی**، فصلنامه خانواده‌پژوهی، شماره ۳.
- احمدی، خدابخش (۱۳۸۵). **بررسی رابطه‌ی بین تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی**، فصلنامه‌ی خانواده‌پژوهی، شماره ۵.
- ثنایی‌ذاکر، ب. (۱۳۷۹). **مثلث‌های پاتولوژیک در مشاوره‌ی خانواده**، مجموعه مقالات همایش سراسری مشاوره، سازمان بهزیستی معاونت امور فرهنگی و پیشگیری.
- جمالی، فریبا (۱۳۸۱). **بررسی رابطه بین نگرش‌های مذهبی، احساس معنابخش بودن زندگی و سلامت روان**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- حسین‌نژاد، م. (۱۳۷۴). **بررسی میزان ناسازگاری والدین کودکان عقب‌مانده ذهنی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- دانش، ع. (۱۳۸۲). **تأثیر روش زوج‌درمانگری اسلامی**، مجله‌ی پژوهشکده‌ی حوزه و دانشگاه و معاونت پژوهشی دانشگاه شهید بهشتی.

مختاری، عباس (۱۳۷۹). بررسی رابطه جهت گیری مذهبی و مولفه های خودپنداشت با میزان تنیدگی در دانشجویان دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس. پایان نامه فوق لیسانس، دانشگاه تربیت مدرس.

مختاری، عباس؛ الهیاری، عباس علی؛ رسول زاده طباطبایی، کاظمی (۱۳۸۰). رابطه ی جهت گیری مذهبی با میزان تنیدگی. مجله ی روانشناسی، ص ۶۷، ۵۶.

Allport, G.W., & Ross J.M. (1967). Personal Religious Orientation Prejudic, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 5. 432-443.

Buttler, M.H., & Wampler, K. S. (1999). A Meta - Analytical Update of Research on the Couple Communication Program. *American Journal of Family Therapy*, Jul, Sep., Vol. 27 (3): 233 - 237.

Demo, D.H., & Alan, C.A. (1996). Single Hood Marriage and Remarriage: The Effects of Family Structure and Family Relationships on Mothers "Well-Being", *Journal of Family Issues*, 17: 386-407.

Douglass JV, Frazier M. Douglass, Robin. (1995). The Marital Problems Questionnaire (MPQ) a Short Screening Instrument for Marital Therapy. *Journal of Family Relations*, Jul 95, Vol. 44, Issue 3, p 238.

Fiese, B.H.; Tomcho, T.J. (2001). Finding Meaning in Religious Practices, The Relation between Religious Holiday Rituals and Marital Satisfaction, *J Fam Psychol*, Dec, 15 (4), 597 – 609.

Greef, P.; Abraham & Malherebe, L. Hildegard, (2001). Intimacy and Marital Satisfaction in Spouses, *Journal of Sex & Marital Therapy*, 27, 247-257.

Mackey, Richard A; O' Brien, Bernard A. (1998). Marital Conflict Management: Gender and Ethnic Differences, *Journal of Social Work*, Vol. 43, issues 2, P. 128.

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
  - ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸
-

- Marsh, R., & Dallos, R. (2001). Roman Catholic Couples: Wrath and Religion. *Fam Process*, Fall, 40 (3), 343-60.
- Nakonezny, P. Sull. R., & Rodgers (1995). The Effect of No fault Divorce Law on the Divorce Rate across the 50 States and its Relation to Income Education Religiosity, *Journal of Marital and Family*, 57, 488.
- Nock, Steven L. (1995). A Comparison of Marriage and Cohabity Relationship, *Journal of Family Issues* 16: January 95.
- Sinha, S.P., & Mukerjee, N. (1990). Marital Adjustment and Space Orientation, *The Journal of Social Psychology*, 130 (5), 633-639.
- Spanier, G. (1986). Dyadic Adjustment Scale, *Journal of Marriage*, 29(5), 35- 42.
- Sullivan, K.T. (2001). Understanding the Relationship between Religiosity and Marriage: An Investigation of the Immediate and Longitudinal Effects of Religiosity on Newlywed Couples, *J Fam Psychol*, 15 (4), 610-626.